

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 207 – תשפ"ב

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

במה שונה בקשת 'ותן טל ומטר' שמתחילין לאומרה גם בלא הכרזה

יש להכריז ולא לדפוק

בהרבה בתי כנסיות במקום להכריז דופקים על השולחנות, וזה טעות שהרי כתב הרשב"א בתשובה שמותר להכריז בין גאולה לתפילה בתפילת ערבית, וכן הכריע השו"ע (רלו ס"ב), ואין זה דרך כבוד לדפוק בבית הכנסת, וכבר העיר על כך הגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל שהדפיקות שדופקים הם דפיקות של עמי הארצות שהרי מי שידע שו"ע מכריז ואינו דופק.

ואמנם בכף החיים (שם סק"ז) כתב פה עיה"ק ירושלים ת"ו המנהג שלא להכריז, אבל לא כתב שדופקין אלא יזדרז הש"ץ וכשמגיע להזכרה מגביה קולו כדי להזכיר לציבור שלא ישכחו, ואמנם הביאו בשם מרן החזו"א שלא יעשו כן שאר הציבור משום כבוד התפילה.

כתב השו"ע (קיד ס"ב) אסור להזכיר הגשם עד שיכריז השליח ציבור, והוסיף הרמ"א פירוש שקודם שמתחילין מוסף מכריז השמש משיב הרוח כדי שהציבור יזכירו בתפילתן וכן נוהגין, וביאר המ"ב (בס"ק ד) רצונו לומר אפילו הציבור שמתפללין תפילת מוסף אסורין להזכיר גשם אם לא הכריז השליח ציבור או השמש מקודם התפילה.

ומבואר שמחוייבין להכריז קודם מוסף של שמיני עצרת 'משיב הרוח ומוריד הגשם' כדי שיוכלו הקהל להזכיר כן בתפילה, וכן ביו"ט ראשון של פסח אין מתחילין לומר 'ותן ברכה' עד שיכריז הש"ץ ע"כ.

ואילו לגבי בקשת 'טל ומטר' כתב המ"ב (קיד סק"ג) דקודם תפילת שמו"ע של ליל ז' בחשון מכריז החזן 'ותן טל ומטר' בכדי שידעו לומר וותן טל ומטר, אולם אף אם לא הכריז יאמרו הקהל 'ותן טל ומטר'.

והטעם שההכרזה אינה הפסק בין גאולה לתפילה משום דזהו צורך התפילה, וכמבואר בשו"ע (סי' רל"ו ס"ב) וז"ל "מה שמכריז

שליח ציבור 'ראש חודש' בין קדיש לתפילת ערבית לא הוי הפסק כיון שהוא צורך התפילה", ומבאר המ"ב שם (ס"ק ז) דלאו דוקא להכריז ראש חודש שהוא דאורייתא או להכריז 'טל ומטר' שאם יטעו צריך לחזור אלא אפילו 'על הניסים' שפיר דמי ואע"ג שאם יטעו אין צריך לחזור דמכל מקום הוא צורך התפילה.

וצ"ב מדוע דוקא לגבי 'משיב הרוח' ואמירת 'ותן ברכה' ההכרזה מעכבת ואם לא הכריזו אין יכולין הקהל להתחיל ולאומרם ואילו לגבי בקשת 'ותן טל ומטר' אין ההכרזה מעכבת ומתחילין לומר אף בלא הכרזה.

והחילוק הוא דמשיב הרוח הוא שינוי הנעשה באמצע היום שהרי בליל שמיני עצרת עדיין אומרים מוריד הטל, ושינוי הנעשה באמצע היום ההכרזה היא מחייבת ההזכרה, וכן ביו"ט ראשון של פסח שעדיין בלילה אומרים 'ותן טל ומטר', אבל גבי בקשת 'ותן טל ומטר' שמתחילה מהלילה א"כ היום הוא מחייב את הבקשה, וכן בחנוכה ור"ח, ועל כן גם אם לא הכריזו מחוייבים הקהל להתחיל ולאומרם.

והטעם שבכל אופן מכריזין אע"פ דגם בלא הכרזה מתחילין לומר 'טל ומטר' כתב המ"ב (שם) דהטעם הוא כדי שידעו לומר וותן טל ומטר, והיינו להזכיר שצריכים לומר 'ותן טל ומטר' כדי שלא ישכחו מחמת ההרגל ויאמרו 'ותן ברכה', וצורך זה שלא ישכחו נחשב צורך התפילה.

התפלל מוסף של שמיני עצרת ומוציא אחר בתפילת שחרית מה יזכיר גשם או טל?

מעשה ביהודי שלאחר תפילת מוסף בשמיני עצרת התכוין ללכת להוציא את חמיו שעבר ניתוח במיתרי הקול בתפילת שחרית והסתפק מה יעשה האם יאמר מוריד הטל שהרי אצל חמיו עדיין מזכירין טל או שיאמר משיב הרוח שהרי אצלו כבר התחילו להזכיר גשמים.

ונשאל כן גאון ישראל הגאון רבי דב לנדו שליט"א, ואמר שמחמת כן אין יכול להוציא את חמיו שהרי אצלו כבר מזכירין גשם ואצל חמיו עדיין טל, ולכאור' הדבר תלוי בגדר דין ערבות, האם מחמת חיוב הערבות מתחייב המוציא את המצוה מחדש דאזי אינו יכול להוציא את השני שהרי צריך להזכיר גשם, או דנימא שבערבות מתחייב עבור השני וא"כ יכול לומר 'מוריד הטל' כמו שהלה באמת מחוייב ויש להאריך בזה ואכ"מ.

ויש להקשות דכיון שכל ענין ההכרזה הוא כדי שיזכרו לומר 'ותן טל ומטר' מדוע לא מכריזין גם בלילות שאחריהם והרי בימים הראשונים ודאי יש רבים השוכחים מחמת התרגלותם, וכפי הנפסק בהלכה שאפי' עד שלושים יום אם מסופק האם אמר את ההכרזה הנכונה חוזר דתולין שאמר כהרגל לשונו, ומה שאין מכריזין גבי שחרית כבר כתב השעה"צ (רלו ס"ק ז) דסמיכת גאולה לתפילה דשחרית חמירא טפי מערבית ועל כן אין להכריז, אך במעריב שלמחרת מדוע לא מכריזין.

וצ"ל דההכרזה אינה רק כדי שלא ישכחו, דבזה על כל אחד לדאוג לעצמו לשים תזכורת בכדי לא לשכוח, אלא מטרת ההכרזה היא להודיע על השינוי, דאמנם אין ההכרזה מחייבת אבל בכדי שידעו הקהל שמהיום משתנית הבקשה יש להכריז ולהודיע על כך, ומדוייקים הדברים בלשון המ"ב שכתב בכדי שידעו לומר 'תן טל ומטר' ולא הזכיר בכדי שלא ישכחו, ולכך מכריזין רק בתפילה הראשונה שבה מודיעין על השינוי אבל בשאר תפילות לא שייך ענין ההכרזה ואינו צורך התפילה.

וסברא נוספת ניתן לומר בזה דאף לגבי 'טל ומטר' ההכרזה מחייבת את הבקשה אלא שגם אם לא הכריז הבקשה

מחויבת מחמת היום, ולכך נחשבת ההכרזה כצורך התפילה בלילה הראשון משא"כ בימים הבאים של"ש לומר סברא זו.

אלא שצ"ב דלפי הביאורים הללו תמוה מדוע היה צריך השעה"צ לבאר דאין מכריזין בשחרית משום דבשחרית ההפסק חמיר טפי, ולפי הנ"ל אי"צ לזה דרק בלילה שהיא הבקשה הראשונה יש צורך להודיע על השינוי, וניתן לומר שכונת השעה"צ לומר דגם אם הבקשה הראשונה היתה בשחרית לא היינו מפסיקין בכדי להכריז מחמת חומר סמיכת גאולה לתפילה.

במה שונה הזכרת 'משיב הרוח' שניתן להזכירה בין הברכות אף שאי"צ לחזור מחמת הזכרת טל?

בלוח א"י כתב דאם שכח לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' ונזכר לאחר שסיים 'מחיה המתים' קודם שהתחיל 'אתה קדוש' אומר שם 'משיב הרוח ומוריד הגשם', ושלח הגאון רבי ישראל פסח פיינלדהר זצ"ל בעל ספר אבני ישפה להגאון רבי ניסן אהרון טוקצינסקי זצ"ל (בנו של הגר"מ טוקצינסקי זצ"ל מחברו הראשון של לוח א"י) שהרי לוח זה מיועד לבני ארץ ישראל האומרים מוריד הטל בימי הקיץ והדין הוא שאם אמר 'מוריד הטל' בימות הגשמים אי"צ לחזור, וא"כ קשה שהרי ההלכה היא (עי' מ"ב ס"י ק"ד סק"ב) שדוקא הזכרה שמחוייבים לחזור מחמתה כדוגמת יעלה ויבוא בראש חודש בשחרית ובמנחה ניתן לאומרה בין הברכות דכיון שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא שסיים את ברכתו לענין הזכרות שמחזירין אותו אבל בהזכרות שאין מחזירין אותו אם סיים את ברכתו אף שלא התחיל את הברכה שלאחריה אין יכול להזכיר, וא"כ מדוע כתב שאומר 'משיב הרוח' בין הברכות אף שאין מחוייב לחזור מחמת הזכרת 'מוריד הטל'.

והשיב לו הגאון רבי ניסן אהרון זצ"ל דהנה בשו"ע (ק"ד ס"ה) כתב 'בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, והני מילי שלא הזכיר טל אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו, במה דברים אמורים שמחזירין אותו היינו כשסיים כל הברכה והתחיל הברכה שאחריה ואז חוזר לראש התפילה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שנזכר,

ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה עכ"ד השו"ע.

וכתב המ"ב שם (בס"ק לב) דמה שאמרינן שאם נזכר קודם שהתחיל הברכה שלאחריה מזכיר בין הברכות, כ"ז דוקא לענין דברים שמחזירין אותו, אבל לענין דברים שאין מחזירין אותו כגון הבדלה בחונן הדעת ויעלה ויבוא בערבית של ראש חודש ועל הניסים בחנוכה ופורים אין לאומרם כשסיים הברכה אע"פ שלא התחיל הברכה שלאחריה.

והקשה הגאון רבי ניסן אהרון זצ"ל דלכאורה יש כאן תמיהה גדולה שהרי המ"ב קאי על דברי השו"ע לענין 'משיב הרוח' וא"כ בראש ובראשונה היה לו להזכיר שמשיב הרוח לבני א"י שמזכירין טל הוא מהזכרות שאינם מחויבות שאין לאומרם בין הברכות, אלא מוכח מדבריו כמו שכתב בלוח א"י דאף לבני א"י שמזכירין טל אם נזכר קודם שהתחיל 'אתה קדוש' אומר שם 'משיב הרוח ומוריד הגשם'.

אלא דאף שהוכיח הגאון רבי ניסן אהרון זצ"ל את דברי אביו לא ביאר מדוע באמת אכן כך הוא שניתן להזכיר 'משיב הרוח' בין הברכות למרות שא"צ לחזור.

דברי הבן איש חי

ובבן איש חי (פרשת בשלח אות טז) כתב להדיא כן וזה לשונו 'בימות הגשמים ששכח לומר מוריד הגשם ואמר מוריד הטל אינו חוזר יען דאמר מוריד הטל, ועם כל זה אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש יאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם, דאע"פ שסיים הברכה של מחיה המתים כיון שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום בברכה לענין זה עכ"ל.

מבואר מדברי הבן איש חי שאף אם אמר 'מוריד הטל' ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אומר שם 'משיב הרוח', וקשה דהבן איש חי עצמו כתב (בפרשת נצבים) דאם סיים הברכה ולא אמר זכרינו ומי כמוך אף שעדיין לא התחיל הברכה שלאחריה אינו מזכיר כיון שאינם הזכרות המחויבות, וא"כ במה שונה משיב הרוח כשהזכיר טל שיכול לאומר בין הברכות.

משיב הרוח היא בעצם הזכרה המחוייבת שמעכבת הברכה

ונראה לבאר דשונה הזכרת משיב הרוח משאר הזכרות שאינם מחויבות, דשאר ההזכרות כיון שאינם מחויבות כשאמר בא"ה נסתיימה הברכה ואין יכול להזכיר, אך משיב הרוח היא בעצם הזכרה המחוייבת שמעכבת הברכה, אלא שאם הזכיר 'מוריד הטל' אין צריך לחזור שהרי מ"מ הזכיר גבורות ה', ואולם כ"ז דוקא לענין דיעבד כשהמשיך בברכה שלאחריה אך אם עדיין אוחז בין הברכות נחשב שעדיין לא הסתיימה ברכתו כיון שחסר לו את הלכתחילה של הזכרת 'משיב הרוח'.

לא הזכיר לא גשם ולא טל ונזכר קודם אתה קדוש ואמר שם מוריד הטל והמשיך האם גם בכה"ג א"צ לחזור?

ויש להסתפק באחד שלא אמר לא 'משיב הרוח' ולא 'מוריד הטל' וסיים את ברכתו אך עדיין לא התחיל 'אתה קדוש', ובמקום לומר שם 'משיב הרוח' אמר 'מוריד הטל' והמשיך את תפילתו, האם הזכרת טל מועילה לו שלא יצטרך לחזור או שבכה"ג הזכרת הטל אינה מועילה כיון שלא אמרה במקומה.

ונראה דכיון שישוד הדבר שיכול לתקן בין הברכות הוא מחמת שלא נגמרה ברכתו לענין זה, כ"ז דוקא לענין הלכתחילה של הזכרת 'משיב הרוח', אבל לענין 'מוריד הטל' נחשב שסיים ברכתו ולא מהני הזכרת טל רק אם הזכיר במקומו דמ"מ הזכיר את גבורות ה' אך לאחר שאמר בא"ה כבר נסתיימה ברכתו לענין זה ואין יכול להזכירו, ועדיין צ"ע.

(נכתב ע"י אחד השומעים)

בית הוראה שיכון ה' ע"י מורי הוראה מובהקים - מתוח כל יום בין השעות 2:00 עד 2:30 בצהריים

03 - 5799884

‘יפקד מקום שמואל’

מדברי ההספד של מזרינו המרא דאתרא הגרמ"ב זילברברג שליט"א
על ידינו האברך המופלג רבי שמואל רבינוביץ זצ"ל

‘יפקד מקום שמואל’ עוברים הימים והשבועות ועל כל צעד ושעל אנו חשים את החיסרון של ר' שמואל, אנו שואלים את עצמינו כל הזמן איפה ר' שמואל, מי יכול למלאות את החלל הגדול שנפער כאן בבית הכנסת. ר' שמואל היה נדיר, ואסביר מה הכוונה, היה לנו משגיח בקול תורה רבי גדליה איזמן זצ"ל שהיה איש אלוקים צדיק ונקי, פעם אחת הוא נכנס לבית המדרש ואמר 'אני מחפש בחור שנמצא כאן בעולם הזה', אמרו לו 'מה כוונת רבינו והלא כולנו כאן בעולם הזה?' והסביר, שחז"ל אומרים 'הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם' אני מחפש כאן בעולם הזה אדם אחד שהקנאה התאוה והכבוד לא הוציאו אותו מן העולם אלא הוא נשאר כאן בעולם הזה, שנים רבות הכרתי את ר' שמואל ואני יכול להעיד שהיה לנו כאן אדם אחד שר' גדליה איזמן היה מחבק אותו ומנשק אותו ואומר לו אתה עדיין כאן בעולם הזה, כל מי שהכיר אותו ידע שהקנאה התאוה והכבוד זה דברים שלא מדברים אליו בכלל, אנשים אחרים עושים חשבונות כך וכך, אצל ר' שמואל הדברים האלו לא היו קיימים, בלוייה אמרתי שהוא היה כאן בעולם הזה 'עולם הבא די קמענטש' איש של עולם הבא, אחרי שלושים יום נוכחתי לדעת שחסר לנו 'עולם הזה די קמענטש', את האדם המיוחד הזה ששום דבר לא הצליח להוציא אותו מן העולם.

בשמחת תורה שרנו כולם בצוותא 'צוה ישועות יעקב', שואל הגה"צ רבי דן סגל שליט"א וכי יעלה על הדעת שאנו מצווים את הקב"ה שיתן לנו ישועות, וביאר שזה לא מלשון ציווי אלא מלשון 'צוותא', ביחד, שכאשר עם ישראל נמצאים ביחד מוכרח שה' ישלח ישועות וכמו שמצינו לזה סימוכין בחז"ל בכמה מקומות, היה לנו כאן בבית מדרש יהודי שבהופעה שלו, בהתנהגות שלו, בהליכות החיים שלו הוא הפך את כלולו לצוותא, **תושבי שיכון ה' מכל הגוונים ומכל הסוגים כולם בוכים את לכתו של ר' שמואל**, וכי זה בגלל שהוא היה דברן והיה משוחח עם כולם? מישהו ראה את ר' שמואל עומד סתם כך ומשוחח נייעס? אחת השיחות הכי ארוכות שהיתה לי איתו היתה ביום רביעי האחרון לחייו, ראיתי אותו יוצא מבית הכנסת ושאלתי אותו ר' שמואל אתה איתנו בימים נוראים? והשיב שהוא ש"ץ כל שנה בברסלב בשכונת שערי חסד בירושלים, ושאלתי אותו איפה הוא לומד בבוקר ואחה"צ, פתאום ראיתי שהוא נחלש ופשוט לא יכול לעמוד על הרגליים לא הבנתי מדוע אך הוא המשיך לשוחח כשהוא נשען על הספסל, לא אשכח לעולמים את השיחה הזאת, היינו יחד שנים ארוכות אבל לא יצא לי לשאול אותו היכן הוא לומד תמיד זה היה 'אומר ועושה' לא היתה שיחה בעלמא, **הוא היה איש של עשייה בכל רמ"ח ושס"ה**, מה שאחרים עושים במאה שנה ר' שמואל עשה בשנים מועטות.

ר' שמואל היה אות ומופת לחשיבות התפילה שהיא מפתח לכל הבריאה, תמיד הוא היה מתפלל במנינים המוקדמים והיה שליח ציבור ובעל קורא, בשנת הקורונה ר' שמואל הקים מנין של מאות משפחות, הוא היה שליח ציבור והגבאי של המנין, בערב שבת אמרתי לו ר' שמואל מה יהיה בשבת כשאין רמקול איך ישמעו אותך, והוא אמר שבשבת אקרא בתורה בעצמי, והנה הפלא ופלא כולם שמעו אותו, ממש כמו שהיה אצל הבן איש חי, שכשהוא אמר דרשה שמעו אותו חמשת אלפי איש, וכשהוא נפטר לא הצליחו לשמוע את הבן שלו למרות שהיה צעיר והיה אמור להשמע יותר מאביו, ולאחר מכן כשכבר התירו להתפלל במקומות פתוחים התפללנו כאן בסוכת בית הכנסת, ר' שמואל כמובן היה הכל, הוא היה האדם הראשון שהיה מגיע כל בוקר לפתוח את המקום, ולדאוג לכל הנצרך, הוא לא נרתע מלעשות שום דבר שצריך לעשות, אני לא זוכר פעם אחת שביקשתי ממנו בקשה והוא סירב, גם בקשות פחות נעימות, לא היו אצלו שאלות, מה שצריך עושים.

אדם לא ניכר במעשים הגדולים אלא במעשים הקטנים, ר' שמואל היה ניכר במעשים הקטנים **הלכאורה פשוטים**, איך הוא היה מתייחס לכל מסכן וגלמוד, יש כאלה מסכנים כאן בשכונה שבמעשים קטנים של יחס והקדשת מעט זמן ר' שמואל נתן להם חיים, לא היה אצלו מושג של אדם פשוט ואדם חשוב, ספרדי אשכנזי תמני ירושלמי זה בכלל לא תפס אצלו מקום.

היה איזה עסקן נכבד שהגיע לרב מבריסק וסיפר לו בערגה על ההצלחות שלו בדברים גדולים חובקי עולם, אמר לו הרב מבריסק 'וגם אני', והסביר אני לבשתי נעל ימין לפני נעל שמאל וכשקשרתי את השרוכים הקדמתי שמאל לימין, אתה לעומת זאת אין לך מושג מה הקדמת למה, אדם ניכר בדברים הקטנים, **יש יהודים שלפי צורת לבישת הנעלים שלהם ניתן לדעת עליהם מי הם**, אדם נמדד בדברים הקטנים, ר' שמואל היה תוכו כבדו, איזה פנימיות, איפה יש יהודים כאלה? **מדובר כאן על אברך ת"ח שלא מש פומיה מגירסא, אבל לא ענין אותו כלום, הוא עשה מה שצריך, והכל בכזאת פשטות וענוה**, הוא ארגן את האבות ובנים, ועשה כאן הגרלות כל שבת ובל"ג בעומר למאות ילדים, הוא עבר ונתן את הפתקאות, מישהו אחר היה נעלב רק מעצם המחשבה שהוא יעשה את זה, המשפחה כאן לא איבדה רק אבא שזה כל העולם, המשפחה כאן איבדה אבא שלמד ש"ס ולמד ירושלמי, ולמרות זאת התנהג בכזאת פשטות וענוה.

ונח מצא חן בעיני ה', מה ההדגשה הזאת של נשיאות החן של נח, אומר האוה"ח שכתוב 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל ליבו' דהיינו שהקב"ה כביכול התחרט על הבריאה, וברגע שהקב"ה התחרט אומר האוה"ח אין מקום יותר לבריאה גם אם נמצא בה צדיק תמים כמו נח, אלא מאי, יש משהו אחר שבכוחו להציל את הצדיק וזה נשיאות חן 'נח לשמים ונח לבריות', **כשיש נשיאות חן גם אם נגזר כליה על הבריאה יכול הצדיק להנצל**, כשאנו מדברים על ר' שמואל אי אפשר להתעלם מהנשיאות חן הגדולה שהיתה לו, ואיך מקבלים נשיאות חן אומר האור החיים, ע"י שלושה דברים **שתיקה** כמו שכתוב באסתר 'ותשא חן וחסד לפניו' שתפשה שתיקת רחל זקנתה, ע"י **יראת שמים** וע"י **ענוה** כמו שכתוב ולענוים יתן חן, ובשלושה דברים אלו ר' שמואל היה מיוחד ביותר.

אני רוצה להודות לכל הקהילה הקדושה שהתגייסו בצורה מופלאה וראינו כאן אחדות שאין כדוגמתה, על כל אחד ואחד היה ניכר הצער כאילו זה צערו הפרטי ממש, ועכשיו לא נותר לנו אלא לעשות את מה שאנו יכולים לעשות לעילוי נשמתו של ר' שמואל, ובעז"ה נזכה בקרוב לביאת גואל צדק ולתחיית המתים במהרה בימינו אמו.